

تحلیلی بر الزامات استقرار بانکداری اخلاقی در اقتصاد اسلامی؛

بستر ساز شکوفایی اقتصاد مقاومتی

وحید شعبانی

کارشناس ارشد علوم اقتصادی، کارشناس بانک مهر اقتصاد

Shabani.vahid@gmail.com

چکیده

یکی از مسائل مهم در ادبیات بانکداری اسلامی، تبیین مصادیق اخلاقی پیش رو و ارائه راه حل هایی برای شکوفایی اقتصاد مقاومتی است. سیستم بانکداری اسلامی به منزله یک سیستم مدعی اخلاق محوری، توانسته است نقش بی بدیلی در زمینه نهادینه کردن اخلاق در عرصه بانکداری داشته باشد. اخلاق، مسئولیت پذیری انسان در رفتار ارتباطی است که به رعایت حقوق (غیر الزامی از منظر قانونی) خود و دیگران معطوف است، و اجرای آن کمال و سعادت انسان را در دنیا و آخرت تأمین می کند. اقتصاد مقاومتی ادبیاتی است که در مقابله با تحریم های بین المللی مطرح شده است. هم اکنون اقتصاد ایران باید بر مبنا و اصول درستی گام نهد تا از این رهگذر بتواند بر تحریم های بین المللی فائق آمده و تهدید تحریم را به فرصت تبدیل کند. لذا مطالعه حاضر با هدف تبیین اخلاق در بانکداری به بررسی راه حل هایی برای اقتصاد مقاومتی با رویکرد بانکداری اسلامی اخلاق محور پرداخته است. این پژوهش از نوع تحقیقات کاربردی می باشد که به دلیل ماهیت موضوع، توصیفی - تحلیلی بوده و برای گردآوری اطلاعات از روش مطالعات کتابخانه ای استفاده شده است. نتایج مطالعه حاضر از این واقعیت حکایت می کند که بانکداری اسلامی اخلاق محور می تواند از طریق جذب سرمایه های خرد از سطح جامعه و هدایت آن به سمت بازار تولید، منبعی مطمئن برای تأمین سرمایه شرکت های تولیدی داخلی، برگزاری مجامع سالانه و کمک به شفافیت اقتصادی بازار سرمایه در پیاده سازی الگوی اقتصاد مقاومتی موثر باشد.

واژه های کلیدی: بانکداری اخلاقی، اقتصاد اسلامی، اقتصاد مقاومتی، رشد اقتصادی.

شاید نتوان به علت تفاوت دیدگاه‌ها، شاخص‌های اخلاقی و نیز تفاوت فرهنگی - اجتماعی جوامع مختلف با یکدیگر، تعریف دقیق و واحدی از بانکداری اخلاقی ارائه کرد، اما می‌توان بانکداری اخلاقی را فعالیتی بانکی با رعایت کامل حقوق انسانی و صیانت از مشترکاتی چون محیط زیست، التزام به رقابتی سالم و نیز مسئولیت‌پذیر و پاسخگو در قبال رفتارها توصیف کرد. با آنکه از ورود بانکداری اخلاقی به ادبیات بانکداری مدت زمان زیادی نمی‌گذرد، اما به سرعت در حال رشد و توسعه است. برخلاف کشور ما در برخی از کشورهای دیگر خصوصاً کشورهای غربی، توجه بسیار زیادی به این مقوله شده و از حیث مطالعات نظری و نیز عملیاتی و اجرایی جزو اولویت‌های بسیاری از نظام‌های بانکی قرار گرفته است، به عنوان مثال از جمله بانک‌هایی که تحت عنوان بانک‌های اخلاقی از آنها نام برده می‌شود، می‌توان به شور بانک، آ.اس.اف سوشیال فایننس، آلیانس بتکشیر و وینرایت بانک در آمریکا، بانک تعاونی، رلیانس بانک، شرد اینترست در انگلستان، جی. ال. اس بانک و اتیک بانک در آلمان، سیتیزنس بانک و ونیستی بانک در کانادا، تریودوس بانک و رابو بانک در هلند، اتیکا در ایتالیا، بانک تعاونی اعتبار در فرانسه و می بانک در مالزی اشاره داشت.

انسان‌ها همواره خواهان دنیایی به دور از مشکلاتی چون فقر، بی‌عدالتی، تبعیض نژادی و جنسیتی، جنگ افروزی و ... هستند و عموماً از دیرباز مطابق عقاید و باورهای خود که بیشتر منبث از مسائل دینی بوده، خود را ملزم به رعایت اخلاق در مسائل مالی و اقتصادی می‌کنند. در ایران نیز با توجه به لزوم حرکت به سوی اقتصاد مقاومتی، مطرح شدن بانکداری اخلاقی توجه بسیاری از محققان معطوف خود نمود. از این رو ما در این پژوهش به بررسی تاثیر بانکداری اخلاقی در اقتصاد مقاومتی پرداخته ایم. با توجه به تفاوت‌های فرهنگی و اعتقادی شاید نتوان تعریفی جامع از بانکداری اخلاقی ارائه نمود اما می‌توان بانکداری اخلاقی را فعالیتی بانکی با رعایت کامل حقوق انسانی و صیانت از مشترکاتی چون محیط زیست، التزام به رقابتی سالم و مسئولیت‌پذیر و پاسخگو در برابر رفتارها توصیف کرد. لذا مطالعه حاضر به بررسی الزامات استقرار بانکداری اخلاقی در اقتصاد اسلامی پرداخته و مسأله اصلی خود را چگونگی اثرگذاری بانکداری اخلاقی بر گرفته از شرع مقدس اسلام به عنوان عامل بستر ساز اقتصاد مقاومتی را بر اقتصاد کشور دانسته و به این مهم می‌پردازد.

نقش بانک در اقتصاد

بانک‌ها و موسسات مالی بعنوان نهادهای واسطه‌ای نقش بی‌بدیلی را در نظام اقتصاد و توسعه و پیشرفت هر جامعه ای ایفا می‌نمایند که به برخی از آنها اشاره می‌شود:

بانک ها به کمک سیاست های مالی و اعتباری و با جمع آوری وجوه و تخصیص بهینه منابع مالی و تامین سرمایه لازم، باعث افزایش سرمایه گذاری و ایجاد فرصت های شغلی جدید در اقتصاد می گردند.

۲- افزایش تولید و نرخ رشد اقتصادی

بانک ها از طریق شناسایی بخش های محرک اقتصاد و تزریق منابع مالی و سرمایه در گردش به این بخش ها موجب تسهیل فعالیت های اقتصادی و افزایش تولید و نرخ رشد اقتصادی می گردند.

۳- اجرای بهینه سیاست های پولی

بانک ها به عنوان نهادهای واسطه ای بین بخش پولی و مالی اقتصاد، مسیر سیاست گذاری های پولی بانک مرکزی را از طریق افزایش و یا کاهش تسهیلات به سمت بخش واقعی اقتصاد هدایت می کند.

۴- کنترل تورم

بانک مرکزی با ابزار های سیاستی مانند تغییرات نرخ سود و نرخ تنزیل بانک ها و موسسات مالی، از خلق پول و افزایش نقدینگی جلوگیری نموده و تورم را کنترل می نماید.

اقتصاد اسلامی

اقتصاد اسلامی هم دارای مکتب و نظام اقتصادی است و هم از ماهیت علمی برخوردار است و بر اساس این ویژگیها، جوامع اسلامی قادرند با تکیه بر معارف غنی اسلام به حل مشکلات امروزی اقتصادی همت گمارند.

ویژگی ها و کارکردهای اقتصاد اسلامی

۱. ایجاد کسب و کار حلال با انجام فعالیت های اقتصادی و تولیدی منطبق با شرع اسلام.
۲. توزیع عادلانه درآمد و ثروت با اتخاذ تدابیری از جمله گسترش روابط حقوق کار، زکات و ...
۳. گسترش ایثار، فداکاری، انفاق و صدقه با این رویکرد که مالکیت اصلی از آن خداست و به امانت به انسان داده شده است.
۴. حاکمیت سیاسی اسلام: در اقتصاد اسلامی، سعی در حفظ حاکمیت سیاسی اسلام در روابط با بیگانگان است.
۵. تحکیم ارزش های معنوی و اخلاقی: اسلام در رسیدن به همه اهداف اقتصادی از قبیل زدودن فقر، ایجاد رفاه و اجرای عدالت از چهارچوب ارزش های اخلاقی خارج نمی شود. زیرا تحقق این ارزش ها همراه با پیاده شدن اقتصاد اسلامی در راستای اهداف مکتب اسلام است.

۶. برپایی عدالت اجتماعی: عدالت اجتماعی در بعد اقتصادی از نظر اسلام با تامین زندگی متوسط اجتماعی برای فقرا و جلوگیری از انباشته شدن بیش از حد ثروت در دست اغنیا تحقق می‌یابد.

۷. عدم وابستگی اقتصادی: استقلال اقتصادی به معنای دستیابی به توانایی محافظت اقتصاد از نوسانات اقتصادی و غیراقتصادی بین المللی می‌باشد.

۸. خودکفایی و اقتدار اقتصادی: مقصود از خودکفایی این است که جامعه بتواند نیازمندیهای خود را در حد بالایی از رفاه تولید کند و ناگزیر به وارد کردن کالا از خارج نباشد.

۹. رفاه عمومی: رفاه در ضمن توسعه و رشد حاصل می‌شود، اگر جامعه‌ای توسعه و رشد لازم را فراهم کرده باشد، به دنبال آن رفاه نیز به وجود می‌آید.

اقتصاد مقاومتی

اقتصاد مسئله‌ای است که همواره از اساسی‌ترین مسایل جوامع و دولت‌ها تلقی می‌گردد. از همین روی، در چند سال اخیر اهتمام ویژه مقام معظم رهبری (دام عزه) بر رونق اقتصادی و شکوفایی قرار گرفته که در نام‌گذاری سال‌ها به وضوح دیده می‌شود و تحقق آن مستلزم عزم همگانی، همتی مضاعف همراه با کار مضاعف می‌باشد از اینرو فرمودند:

«اقتصاد مقاومتی معنایش این است که ما یک اقتصادی داشته باشیم که هم روند رو به رشد اقتصادی در کشور محفوظ بماند، هم آسیب‌پذیری‌اش کاهش پیدا کند. یعنی وضع اقتصادی کشور و نظام اقتصادی جوری باشد که در مقابل ترفندهای دشمنان که همیشگی و به شکلهای مختلف خواهد بود، کمتر آسیب ببیند و اختلال پیدا کند. (مقام معظم رهبری ۱۳۹۱/۰۶/۰۲)

«ما چند سال پیش «اقتصاد مقاومتی» را مطرح کردیم. ... هدف دشمن این بود که بر روی اقتصاد متمرکز شود، به رشد ملی لطمه بزند، به اشتغال لطمه بزند، طبعاً رفاه ملی دچار اختلال و خطر شود، مردم دچار مشکل شوند، دلزده بشوند، از نظام اسلامی جدا شوند؛ هدف فشار اقتصادی دشمن این است، و این محسوس بود؛ این را انسان می‌توانست مشاهده کند. (مقام معظم رهبری ۱۳۹۱/۰۵/۰۳)

اقتصاد سیاسی مقاومتی

اقتصاد مقاومتی یک بحث تئوریک محض مختص دانشگاه و حوزه نیست، بلکه بیشتر اقتصاد کاربردی (Economy Applied) است. اقتصاد مقاومتی یک شعار نیست، یک واقعیت اقتصادی است که شاخصهای آن ریشه در عمل دارد، نه حرف. این دیدگاه جدید

به اقتصاد را میتوان با واژه ی Resistive economy به مجامع علمی معرفی کرد و حتی در مفهوم دقیقتر، می توان از واژه ی اقتصاد سیاسی مقاومتی (Political Resistive Economy) استفاده کرد و برای ارزیابی آن شاخصهای اقتصاد سیاسی تعریف و استخراج نمود، زیرا این واژه یک مفهوم اقتصاد سیاسی است تا یک مفهوم اقتصادی و به دنبال راهحلهای اقتصاد سیاسی میباشد که در عمل و کاربرد بتواند مبتنی بر اقتصاد اسلامی، نه تنها بر بحرانهای ایجاد شده در عرصه ی اقتصاد سیاسی فائق آید، بلکه مسیر اقتصاد را در جهتی قرار دهد که آمادگی و آیندهنگری لازم نیز اتخاذ شده باشد. القای تفکر اقتصاد مقاومتی یک تدبیر هوشمندانه است تا مدیران ارشد اقتصادی را از غفلت ایجاد شده در بخش اقتصاد برهاند. اقتصاد مقاومتی مکمل جهاد اقتصادی است.

اقتصاد مقاومتی مبتنی بر اقتصاد اسلامی

بر اساس نظر شهید محمدباقر صدر، اسلام دارای مکتب اقتصادی است و نیازی به تقلید از تفکرات انحرافی نیست. بر این اساس، مبنای اقتصاد مقاومتی باید مبتنی بر اقتصاد اسلامی باشد تا بتوان علاوه بر در امان ماندن از بحرانهای اقتصاد سرمایه داری، مانند بحران نظام بانکداری و نرخ بهره، بحران بدهی و اعتبار و بحرانهای جمعیتی، از ظرفیت های اقتصاد اسلامی نیز بهره ی کافی برد و تحت تأثیر تغییرات فرهنگی اجتماعی ناشی از اقتصاد سرمایه داری قرار نگرفت. همچنان که مقام معظم رهبری نیز تأکید نمودند، مبارزه با اقتصاد سرمایه داری به معنای حرکت به سمت سوسیالیسم نیست. علاوه بر شناخت و رفع نقاط ضعف و بهبود نقاط قوت اقتصاد ملی، یک جنبه ی اقتصاد مقاومتی میتواند جلوگیری از گرایش اقتصاد جمهوری اسلامی به تفکرات سرمایه داری و سوسیالیستی است.

ارکان اقتصاد مقاومتی

۱. حمایت از تولید ملی

یکی از ارکان اساسی اقتصاد مقاومتی حمایت جدی و همه جانبه از تولید ملی است. در این زمینه بانکها نیز نقش مهم و اساسی در تولید و سرمایه گذاری داخلی بر عهده دارند که با هدایت و تخصیص منابع بانکی و تأمین نقدینگی لازم برای فعالیت های مولد اقتصادی و مدیریت کلان در ایجاد زنجیره ی ارتباطی بین بنگاه های کوچک و متوسط با بنگاه های بزرگ ملی جهت نظام مند و هدفمند نمودن تولیدهای بنگاه های تولیدی کوچک و متوسط، به تولید ملی رونق و انسجام بیشتری دهند.

«ما باید عادت کنیم، برای خودمان فرهنگ کنیم، برای خودمان یک فریضه بدانیم که هر کالائی که مشابه داخلی آن وجود دارد و تولید داخلی متوجه به آن است، آن کالا را از تولید داخلی مصرف کنیم و از مصرف تولیدات خارجی بجد پرهیز کنیم. (مقام معظم رهبری ۱۳۹۱/۰۱/۰۱)

۲. مردمی کردن اقتصاد

اقتصاد مقاومتی ماهیتاً اقتصادی مردمی است. ضروری است که مردم وارد این عرصه شوند تا از ورود رانت‌خوارها به اقتصاد جلوگیری کنند. اگر ما فضا را برای حضور جوانان مؤمن و خلاق ایران اسلامی در عرصه‌ی اقتصادی فراهم کنیم، قطعاً تحولات مثبتی را در این عرصه شاهد خواهیم بود.

بانکداری اخلاقی با توزیع عادلانه فرصتها از جمله عدالت در تخصیص منابع و کمک به اجرای دقیق و کامل سیاستهای کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و جلوگیری از گردش پول در دست افراد محدود و جلوگیری از رانت‌های اقتصادی نقش موثری در این موضوع بر عهده دارد.

۳. اقتصاد دانش بنیان

اقتصاد دانش بنیان اقتصادی است که بر اساس تولید و توزیع و کاربرد دانش و اطلاعات شکل گرفته و سرمایه گذاری در دانش و صنایع دانش پایه مورد توجه خاص قرار می گیرد. صنایع دانش بنیان صناعی است که در آن‌ها سطح بالایی از سرمایه گذاری به ابداع و نوآوری اختصاص می یابد و فن آوری های کسب شده با شدت بالایی مصرف می شوند و نیروی کار از تحصیلات عالی برخوردار است.

«کار و سرمایه ایرانی در قرن بیست و یکم می تواند و باید مشغول تولید و فروش فرمول‌های علمی، دانش فنی های مختلف، تولید علم، طراحی صنایع گوناگون و ماشین آلات صنعتی شود و پیشروانه عرصه‌های ناشکفته و ناگشوده علم را در حوزه صنعت و تولید به دست بگیرد. (مقام معظم رهبری ۱۶/۶/۱۳۸۹)

بانکداری اخلاقی نیز می تواند با حمایت از نوسازی و تجهیز بنگاه‌های تولیدی به دانش فنی روز با هدف ارتقای بهره‌وری و رقابت پذیری و مشارکت در تاسیس شرکتهای دانش بنیان و حمایت از تحقیقات کاربردی در زمینه های مختلف به این اقتصاد که شعایی از اقتصاد مقاومتی است کمک شایانی می کند.

۴. مدیریت و اصلاح الگوی مصرف

نقطه شروع اقتصاد مقاومتی، موضوع مصرف است. مصرف است که تولید را جهت می‌دهد و این هر دو در کنار هم جهت سرمایه‌گذاری را مشخص می‌کنند. مسئله‌ی مدیریت مصرف، یکی از ارکان اقتصاد مقاومتی است؛ یعنی مصرف متعادل و پرهیز از اسراف و تبذیر. هم دستگاه‌های دولتی، هم دستگاه‌های غیر دولتی، هم آحاد مردم و خانواده‌ها باید به این مسئله توجه کنند؛ که این واقعاً جهاد است. امروز پرهیز از اسراف و ملاحظه‌ی تعادل در مصرف، بلاشک در مقابل دشمن یک حرکت جهادی است (مقام معظم رهبری - ۱۳۹۱/۰۵/۰۳)

۵. کاهش وابستگی به نفت

بخش نفت و گاز تکیه گاه الگوی اقتصاد مقاومتی است. اگر این حوزه اصلاح نشود هیچ گامی در جهت بهبود شرایط و شاخص‌ها موثر نخواهد بود. کاهش وابستگی به نفت یکی دیگر از الزامات اقتصاد مقاومتی است. این وابستگی، میراث شوم صد ساله ماست. ما اگر بتوانیم از همین فرصت که امروز وجود دارد، استفاده کنیم و تلاش کنیم نفت را با فعالیت‌های اقتصادی درآمدزای دیگری جایگزین کنیم، بزرگ‌ترین حرکت مهم را در زمینه اقتصاد انجام داده‌ایم. (مقام معظم رهبری - ۸۹/۰۶/۱۶)

الزامات استقرار بانکداری اخلاقی

به اعتقاد کارشناسان، بانکداری اخلاقی بستر بسیار مناسبی برای تحقق اقتصاد مقاومتی است که اجرای صحیح آن الزامات و ساز و کارهای خاص خود را دارد که هنوز بعد از گذشت سی سال از تصویب قانون عملیات بانکی بدون ربا با چالش‌های جدی در حوزه سیاست‌گذاری و اجرا مواجه است. بانک مهر اقتصاد بعنوان سازمانی ارزشی و برخاسته از دامان پاک شجره طیبه بسیج، طی پنج سال گذشته با انجام یک پژوهش علمی با جامعه آماری حدود ۸۰۰ نفر از مدیران و مسئولین اعتباری شعب، آسیب‌ها و مشکلات اجرایی قانون عملیات بانکی بدون ربا را شناسایی نموده و برای اولین بار در کشور مدل عملی استقرار بانکداری اخلاقی با ۱۲ مولفه زیر تدوین نموده است:

ایجاد ساختار و سازمان اداره بانکداری اخلاقی و تقویت کمیته فقهی پیاده سازی بانکداری اخلاقی میان استراتژی‌های سازمان، ساختار سازمانی و عملکرد سازمان رابطه معناداری متصور است استراتژی سازمان بر ساختار سازمانی و بر عملکرد سازمان تاثیر به سزایی دارد. به بیان دیگر پیاده سازی و استقرار کامل راهبردها و سیاست‌های کلان هر یک از سازمانها و بنگاه‌ها مستلزم ایجاد و حمایت ساختار سازمانی مربوطه به تناسب اهمیت، حساسیت و اهداف مشخص شده می باشد. از این منظر بانکها و موسسات اعتباری نیز اولاً بایستی اجرای قوانین شرع مقدس اسلام و انطباق عملیات بانکی با موازین شرعی را بعنوان اصلی‌ترین راهبردها و سیاستهای کلان خود اتخاذ نموده و ثانيا ساختار سازمانی مناسب را برای نیل به این هدف ایجاد نمایند.

ایجاد دغدغه اجرای بانکداری اخلاقی در بین مدیران

انگیزه و دغدغه از مهمترین مولفه های رفتاری انسانها به شمار می رود. مدیران یک مجموعه که نقش راهبری سازمان تحت پوشش خود را دارند بایستی علاوه بر دارا بودن دانش و مهارت مدیریت، به لحاظ گوناگون نیز نسبت به اجرای راهبردها و ماموریت‌ها انگیزه و دغدغه کافی داشته باشند.

این مساله در مباحث و نگرش اسلامی اهمیت دو چندان پیدا می کند؛ دغدغه‌ها و انگیزه‌های درونی و معنوی، شاکله و علت اصلی

انجام یک فعالیت دینی را تشکیل می دهد. بنابراین بایستی دغدغه مندی مدیران سطوح مختلف را نسبت به اجرای بانکداری اخلاقی تقویت نمود.

انطباق و هماهنگی سیاستهای کلان تجهیز و تخصیص منابع با مقاصد بانکداری اخلاقی

ایجاد و اعمال هماهنگی و یکپارچگی و هم افزایی سیاست های کلان در حوزه های مختلف، کلیدی ترین عامل دستیابی به اهداف سازمان می باشد. پیاده سازی و استقرار بانکداری اخلاقی نه تنها مستلزم انطباق کامل راهبردها و ماموریت سازمان با موازین شرع مقدس است بلکه تمامی سیاستهای ابلاغی کلان در حوزه های تخصیص و تجهیز منابع نیز باید سازگار و هماهنگ با راهبردها و منطبق با موازین شرعی باشد.

بانکداری اخلاقی

عبارت بانکداری اخلاقی، ادبیات جدیدی است که اخیراً در حوزه بانکداری رایج گردیده است. عموماً " و در بدو امر، افراد این عبارت را مترادف با واژه هایی همچون: بانکداری اسلامی و بانکداری بدون ربا می پندارند و یا حتی این سوال برایشان مطرح میشود که اساساً "بانک و بانکداری و حوزه های اقتصادی چه ربطی به مقولات اخلاقی دارند؟".

بانکداری اخلاقی مفهومی است با گسترده ای وسیع که در آن، بانکها در حوزه های کاری بسیار وسیع تر از بانکهای متعارف، ضمن حفظ تقید به معیارهای متعالی اخلاقی و تعهد به کرامت انسانی، سعی در بهبود و حفظ شرایط زیست محیطی، ارتقای وضعیت رفاهی و معیشت آحاد جامعه، افزایش فرصت های برابر و متناسب کسب و کار، به کارگیری منابع مالی در اختیار در پروژه های دوستدار محیط زیست و موثر به حال اجتماع و مسائلی از این دست دارند. بر این اساس و با عنایت به مختصر تعریفی که از بانکداری اخلاقی ارائه شد، هدف اصلی این بانکها اتخاذ و استقرار روشهای بهینه تامین، تخصیص و توزیع منابع و مصارف مالی در سطوح مختلف جامعه متناسب با نیازهای پیش روست به نحوی که، همزمان با انجام این فرایندها، محیط زیست، نیروی انسانی و اخلاقیات جامعه دچار خدشه نشوند. بانکداری با ثبات و اخلاق محور در دهه های اخیر در حال رشد بوده و به یک شاخص مهم در صنعت مالی مبدل شده است. این بانکها فراتر از اقدامات بانکی متعارف، فعالیتهای شان را بر تامین مالی پروژه های محیط زیست و ترویج کارآفرینی اجتماعی و کسب و کار در جامعه متمرکز نموده و توانمندی خوبی در برابر بحرانهای مالی و استفاده از روشهای جایگزین و متناسب درحوزه های اصلی صنعت بانکداری دارند. اخلاق مالی نیز یک مفهوم گسترده و منعکس کننده گونه های مختلف جامعه است که در آن متغیرهای اجتماعی و زیست محیطی در تصمیمات سپرده و سرمایه گذاران به شدت اثر می گذارد.

شبهات‌های بانکداری اسلامی و بانکداری اخلاقی

بانک‌های اسلامی، خود را ارائه‌دهنده خدمات مالی اخلاقی می‌شمرند؛ اما شایستگی‌های اخلاقی موجود در چگونگی اداره عملیات بانکی را تبیین نمی‌کنند. ادله عقلا به بر منع ربا و... را ارائه نمی‌دهند و در سایت‌های اینترنتی، اطلاعات بسیار محدودی تقدیم می‌دارند. آن‌ها موارد بسیاری را از بانک‌های اخلاقی رایج، از جمله بانک تعاونی انگلستان می‌توانند بیاموزند؛ گرچه آن‌ها بر وحی و انیان بر ارزش‌های اجتماعی گذرا اکتفا دارند. بانک تعاونی بر نظریات مشتریان، ایفای نقش فعال در جوامع محلی، ایجاد اخوت، جذب سرمایه، توسعه بانک اهتمام می‌ورزد و سیاست اخلاقی آن، حقوق بشر و عدم کمک به کشورهای سرکشید، تجارت مجاز، محیط زیست و رفاه حیوانات را در بر می‌گیرد و روش‌های آن در توزیع خدمات، سپرده‌گذاری و دریافت تسهیلات از طریق اداره پست خدمات بانکی تلفن و کامپیوتری، توزیع پول نقد و... آموزنده است. بانک‌های اسلامی چون الراجی، البرکه، تسهیل بانک و بانک معاملات بر انطباق عملیات بر شریعت تأکید داشته و تسهیلات مالی آن‌ها بر اساس مباحه، مضاربه، اجاره، استضاع اکتان، بیع سلم، قرض الحسنه و... است و برای افزایش نقش انترپرنیورها، تشخیص نیاز مشتریان، ارائه خدمات وسیع‌تر، توسعه بنگاه‌های کوچک... می‌کوشند.

تأثیر بانکداری اخلاقی بر اقتصاد مقاومتی

یکی از مسائلی که در سال‌های اخیر مورد تأکید جدی مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) قرار گرفته است توجه به مسائل اقتصادی کشور میباشد. نامگذاری ۴ سال پی در پی با موضوعات اقتصادی نشان از اهمیت بالای این موضوع نزد معظم له دارد. بانک و بانکداری نیز که قلب تپنده هر اقتصاد و جاری‌کننده خون در رگ‌های اقتصاد جامعه است باید در حکومت اسلامی کاملاً منطبق با موازین اسلام اداره شود تا به عنوان پایه و اساس اقتصاد اسلامی نقش موثری را ایفا نماید. در کشور ما ایران اسلامی که اقتصاد آن «پول محور» و عبارتی بر پایه پول استوار است و حدود ۶۰ درصد از اقتصاد مملکت ما را بازار پولی تشکیل می‌دهد و حدود یک سوم از سهم اقتصاد، متعلق به سهم بازار سرمایه می‌باشد، توجه به بانکداری اخلاقی را دو چندان می‌کند.

معظم له، اسلامی کردن بانک‌ها را فتحی عظیم می‌داند و می‌فرماید:

پول را در جامعه به شکل اسلامی مطرح کردن و داد و ستد کردن - مسئله‌ی بسیار مهمی است. اگر بتوانیم این حقیقت را به معنای جامع کلمه در جامعه به وجود بیاوریم، فتح عظیمی در دنیا خواهد بود.

بنابراین نظام بانکی در ساختار اقتصادی هر کشوری در جایگاه مدیریت توزیع منابع پولی در میان فعالان بخش خصوصی و همچنین بازوان اجرایی نهادهای ناظر بر اقتصاد برای کنترل و هدایت نقدینگی در جامعه قرار دارد. از این رو تطبیق روشها و الگوهای استفاده شده در این نظام با اصول اسلامی در واقع به معنای انطباق سازوکارهای توزیع منابع مالی و سیاستهای پولی با قواعد دینی و الهی است

که در نهایت به اسلامی شدن هرچه بیشتر روابط حاکم بر مناسبات اقتصادی، اخلاقی و اجتماعی مردم می‌انجامد. در بانکداری متعارف (ربوی) سپرده‌گذاران، مسئولیت و ریسکی در قبال فعالیت‌های بانک ندارند و نتایج عملیات بانکی سود باشد یا ضرر، نظام بانکی متعهد است در هر وضعیتی، اصل سپرده و بهره آن را در موعد مقرر به سپرده‌گذار بپردازد. در مقابل، بانکداری اخلاقی از یک سو بر تقسیم ریسک، داد و ستد فیزیکی کالا، درگیری مستقیم با تجارت و کار با استفاده از عقود شرعی استوار است، و از سوی دیگر با مدیریت دارایی به دنبال افزایش درآمد عمومی است. تقسیم ریسک و مدیریت آن برای دستیابی به حاکمیت مشارکت و همکاری در انجام پروژه‌ها یکی از اهداف اساسی بانکداری اخلاقی است. اجرا و فرهنگ سازی بانکداری اخلاقی نیاز به عزم همگانی و همکاری تنگاتنگ مسئولین دارد و امید است با تلاش شبانه روزی بتوانیم فرهنگ بانکداری اخلاقی را در نظام بانکی و جامعه نهادینه سازیم.

بانک و بانکداری قلب تپنده هر اقتصاد و جاری‌کننده خون در رگ‌های اقتصاد جامعه است که باید این مهم در حکومت اسلامی کاملاً منطبق با موازین شرع مقدس اسلام اداره شود تا بتواند به عنوان پایه و اساس اقتصاد اسلامی نقش موثری را در تعاملات آحاد جامعه ایفا نماید. اقتصاد مقاومتی که موجبات قوام جامعه اسلامی است، اقتصاد مبتنی بر پایه‌های منابع داخلی است که در برابر فشارها و تحریم‌ها دچار بحران نمی‌شود. مطالعات نظری و تجربی نشان می‌دهد که بازارهای پول و سرمایه، نقش مهمی در رشد و توسعه اقتصادی دارند. افزایش حجم سرمایه، هم به طور مستقیم به صورت یکی از عوامل تولید و هم از طریق افزایش بهره‌وری دیگر عوامل، سبب بالا رفتن اشتغال، تولید و رفاه جامعه می‌شود. و از طرفی بانکداری اخلاقی با بهبود فضای کسب و کار و درگیر نمودن بخش واقعی اقتصاد می‌تواند بسترساز اقتصاد مقاومتی و خلق حماسه اقتصادی باشد.

نقش بازار سرمایه در پیاده سازی الگوی اقتصاد مقاومتی

بورس اوراق بهادار با توجه به تخصص و ظرفیتهای خود در جهت نیل به الزامات اقتصاد مقاومتی نظیر مردمی کردن اقتصاد، خصوصی سازی، ارتقا نقش شرکتهای دانش بنیان و حتی کاهش وابستگی اقتصاد به نفت گام‌های مفید و کلیدی می‌تواند بردارد، طراحی ابزارهای نوین مالی جهت افزایش سرمایه و تأمین مالی هرچه سریعتر و کم هزینه تر، استفاده از ظرفیت اوراق مشارکت، صکوک و سایر اوراق موجود در ارتقا صنایع تبدیلی نفت و گاز به منظور جلوگیری از خام فروشی و افزایش شرکتهای بورسی و فرابورسی به وسیله تسریع فرآیند بررسی ورود شرکتهای متقاضی ورود به بازار از مهمترین ظرفیتهای بازار سرمایه است.

بهره‌گیری از تجربه بورس کشورهای اسلامی و توسعه همکاری با آنها، ایجاد فضایی با ثبات برای سرمایه‌گذاری عموم مردم در جهت کاهش مصرف گرایی، تسریع راه اندازی بورس ایده و بازار دارایی‌های فکری در جهت ارتقا نقش شرکتهای دانش بنیان و پیوند دانشگاه و صنعت باید مورد توجه متولیان و مسئولان بازار سرمایه قرار گیرد.

عمده فعالیت شرکتهای تأمین سرمایه شامل تأمین مالی مبتنی بر اوراق بدهی (مشاوره عرضه اوراق بدهی، تعهد پذیره نویسی و ضمانت، بازارگردانی اوراق بدهی)، تأمین مالی مبتنی بر اوراق سرمایه ای (مشاوره عرضه اوراق بهادار و افزایش سرمایه شرکت های سهامی عام، پذیره نویسی اولیه شرکتهای سهامی عام، تبدیل شرکتهای سهامی خاص به سهامی عام، پذیرش شرکتهای در بورس یا فرابورس، تعهد پذیره نویسی سهام، بازارگردانی سهام)، ارزشگذاری شرکتهای، مدیریت دارایی و سرمایه گذاری (صندوقهای سرمایه گذاری، سبدگردانی)، ادغام و تملیک شامل می شود.

حوزه مدیریت دارایی و سرمایه گذاری که اموری همچون صندوقهای سرمایه گذاری و سبدهای دارایی را در بردارد، سرمایه گذاران به طور غیر مستقیم در امور سرمایه گذاری و مالکیت بنگاههای اقتصادی مشارکت کرده و از آن منتفع میشوند.

بحث و نتیجه گیری

در این مقاله ضمن بیان مفهوم اقتصاد مقاومتی و تفاوت های آن با اقتصاد ریاضتی به این موضوع پرداخته شد که اقتصاد مقاومتی، تحمیل فشار اقتصادی بر مردم نیست بلکه شناسایی فرصت های اقتصادی و دفع تحریم ها دشمنان به نحو سازنده می باشد این در حالی است که اقتصاد ریاضتی فشار بر مردم به منظور جبران کسری بودجه دولت ها می باشد. به منظور پیاده سازی الگوی اقتصاد مقاومتی باید زیر ساخت های این الگو پیاده شود که این موارد عبارتند از؛ ضرورت تشکیل نهادهای مبارزه با اشرافی گری، سادهزیستی، نتراشیدن هزینه و کم خرج بودن مدیران، مشارکت مردمی، نهادینه کردن حمایت از تولید ملی و استفاده از همه ظرفیتهای کشور، عقلانیت اقتصادی، نگاه مولد به درون، خوداتکایی، خودکفایی. اما در ادامه نقش بازار سرمایه در پیاده سازی این زیر ساخت ها معرفی گردید. یافته های تحقیق ضرورت و زیرساخت های پیاده سازی الگوی اقتصاد مقاومتی را نشان می دهد. توسعه بازار سرمایه به پیاده سازی این زیرساخت ها کمک می کند. از زیر ساخت های پیاده سازی الگوی اقتصاد مقاومتی ضرورت تشکیل نهادهای مبارزه با اشراف گرایی می باشد. یکی از عمده نتایج توسعه بازار سرمایه کمک به شفافیت فعالیت های اقتصادی کشور می باشد. وجود نهادهای بی طرف در حسابرسی شرکت ها و ارائه به مجامع مردمی به شفافیت فعالیت های اقتصادی کمک می کند. بنابراین، اقتصاد مقاومتی یک اقتصاد فعال و مقاوم است با رویکرد تعاملی که از تمامی ظرفیت های محیطی جامعه برای استقرار آن استفاده می کند. در این میان بانک اسلامی که جزء نهادهای اساسی و پایه ای اقتصاد و بالخصوص اقتصاد اسلامی است می تواند با ظرفیت بالقوه و بالفعل خود بستر ساز اقتصاد مقاومتی شود. از اینرو استقرار قانون عملیات بانکی بدون ربا و حرکت در راستای آرمان بانکداری اخلاقی نیازمند توجه ویژه مسئولین و متصدیان نظام بانکی است تا ضمن نهادسازی های لازم، زمینه ترویج فرهنگ بانکداری اخلاقی را در میان آحاد جامعه فراهم آورند. لذا با یک مقایسه کلی می توان بانکداری اسلامی را در زمینه اخلاقی بسیار پیشروتر و برتر از آن بانکداری اخلاقی دانست که در اقتصاد متعارف مورد توجه قرار می گیرد، زیرا مبانی بانکداری اسلامی ریشه در شریعت اسلام و نظام فکری استواری دارد که بانکداری اخلاقی متعارف فاقد آن است.

منابع:

۱. فرمایشات مقام معظم رهبری.
۲. ابوجعفری، روح... (۱۳۹۰)؛ تکمیل نهاد های مالی کشور: راهبرد پشتیبانی از اقتصاد مقاومتی، اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی، دانشگاه علم و صنعت.
۳. ایزدخواه، روح... (۱۳۹۰)؛ اقتصاد مقاومتی در حوزه پولی و بانکی، اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی، دانشگاه علم و صنعت.
۴. قلیچ، وهاب (۱۳۹۱)؛ بانکداری اخلاقی در جهان، ویژه نامه بانکداری اسلامی، شهریور ۱۳۹۱.
۵. شعبانی، وحید و دیگران (۱۳۹۳)؛ بررسی تاثیر تسهیلات اعطایی اسلامی شبکه بانکی بر رشد سرمایه گذاری بخش خصوصی؛ مطالعه موردی ایران (۸۵-۱۳۷۵)، اولین کنفرانس اقتصاد، مدیریت، حسابداری و علوم اجتماعی، گیلان.
۶. شعبانی، وحید و دیگران (۱۳۹۳)؛ بررسی رابطه بین حق آقایی دولت و مالیات تورمی، اولین کنفرانس ملی پژوهش های نوین در علوم انسانی، تهران، مرکز همایش های بین المللی صدا و سیما.
۷. شعبانی، وحید و دیگران (۱۳۹۳)؛ مالیه عمقی و رشد اقتصادی ایران راهکاری برای توسعه اقتصادی در هزاره سوم، اولین کنفرانس اقتصاد و مدیریت کاربردی با رویکرد ملی.
۸. شعبانی، وحید و دیگران (۱۳۹۳)؛ بررسی ارتباط بین سود عملیاتی و سود حسابداری با بازده سهام در شرکت های فعال در صنعت بانکداری پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار، اولین کنفرانس بین المللی مدیریت در قرن ۲۱، تهران، مرکز همایش های بین المللی صدا و سیما.
۹. شعبانی، وحید و دیگران (۱۳۹۳)؛ بررسی تاثیر کسب و کار خانوادگی بر اشتغال جوانان با تأملی بر نقش سرمایه انسانی، ششمین کنفرانس بین المللی کارآفرینی و توسعه اقتصادی، قم.
۱۰. صدر، سید محمد باقر (۱۳۷۴)؛ اقتصاد صدر اسلام، مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

۱۱. مهدی، محمد و مهدی، عباس و مرادی، غلامعلی (۱۳۹۳)؛ بررسی نقش بازار سرمایه در توسعه اقتصاد مقاومتی، اولین کنفرانس بین المللی اقتصاد، مدیریت، حسابداری و علوم اجتماعی، دانشگاه گیلان.
۱۲. معلمی، مهدی (۱۳۹۰)؛ مفهوم و اصول اقتصاد مقاومتی در آموزه های اسلامی، اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی، دانشگاه علم و صنعت.
۱۳. کریمی، محمدصادق (۱۳۹۰)؛ بورس نفت؛ لازمه اقتصاد مقاومتی، اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی، دانشگاه علم و صنعت.
۱۴. ویلسون، رودنی (۱۳۸۱)؛ شباهت های بانکداری اسلامی و بانکداری اخلاقی، مترجم: محمدزمان، اقتصاد اسلامی، ش ۶.
۱۵. یوسفی، محمدرضا و شعبانی، وحید و سید اسدالله، میناسادات (۱۳۹۲)؛ بررسی تاثیر سرمایه مذهبی (اخلاق) بر رشد اقتصادی؛ با تاکید بر آموزه های اخلاقی دین اسلام، کنفرانس سالانه اخلاق و اقتصاد، موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی، قم.

16. Surowiecki, James. (2004). *The Wisdom of Crowds: Why the Many Are Smarter Than the Few and How Collective Wisdom Shapes Business, Economies, Societies and Nations*. New York: Doubleday Publishing.
17. Mahdavi Mazdeh, M., Razavi, S.M., Hesamamiri, R., Zahedi, M.R. and Elahi, B., 2013, "an empirical investigation of entrepreneurship intensity in Iranian state universities", *Journal of High Education*, 65, pp. 207-226.
18. Shabani, Vahid et al (2014), "The impact of the credit facilities granted Islamic banking network on the growth of the private sector investment; study case in Iran (1996-2006)", *Academy of Business & Scientific Research, Management and Administrative Sciences Review*, Volume: 3, Issue: 4.
19. http://en.wikipedia.org/wiki/Ethical_banking
20. <http://en.wikipedia.org/wiki/Quaker>
21. <http://www.maybank.com>
22. <http://www.goodwithmoney.co.uk>
23. <http://www.bot-tz.org>
24. <http://www.theconvention.org>
25. <http://www.tbb.org.tr>
26. <https://www.alliancebankva.com>
27. <http://www.abanksb.bg>